

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԶՈՒՆԻ ՊԱՐՏԿԵԼՈՒ ԵՎ ՈՉ ՄԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ»

«ԱԶԳ - ԲԱՆԱԿ»

ՀՀ ՉՈՒՈՒՄ ԽԱՂԱՂ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

**ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՅՐՈՎՈՒՄ.
ԶԱՐԴԱՐԱՑՎԱԾ ՄԱՐԴԱՅԻՆ ԿՈՐՈՒՄՏՆԵՐԻ ԿԱՆԽՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ**

**ОБЕСПЕЧЕНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ ВОЕННОЙ СЛУЖБЫ
В ВС РА В МИРНОЕ ВРЕМЯ:**

СИСТЕМА ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ НЕОПРАВДАНЫХ ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ПОТЕРЬ

**ENSURING THE SAFETY OF MILITARY SERVICE
IN THE RA ARMED FORCES IN PEACETIME:
THE SYSTEM FOR PREVENTING UNJUSTIFIABLE CASUALTIES**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿ

Լույս է տեսնում 1995 թվականից տարին չորս անգամ

3 (93), 2017

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Քոբանջյան Հ. Ս.

քաղաքական գիտությունների դոկտոր (ՌԴ), պրոֆեսոր, ՌԴ Ռազմական գիտությունների ակադեմիայի ընտրված իսկական անդամ, հակահարկերի շտաբի գծով գիտնական-փորձագետ (ԱՄՆ) (նախագահ)

Զիլինգարյան Գ. Ս.

(գլխավոր խմբագիր)

Ալեքսանյան Ա. Զ.

Ալթունյան Գ. Ռ.

Այդինյան Ռ. Ա.

Այվազյան Լ. Գ.

Ավետիսյան Վ. Ն.

Գասպարյան Օ. Վ.

Դավթյան Ա. Մ.

Զաքարյան Ա. Բ.

Խաչատրյան Տ. Վ.

Հակոբյան Մ. Հ.

Հովհաննիսյան Գ. Մ.

Ղաիրամանյան Ա. Բ.

Մարգարյան Վ. Հ.

Մարտիկյան Ա. Մ.

Մարտիրոսով Լ. Ա.

Յալաճուզյան Ա. Կ.

(գլխ. խմբագրի տեղակալ)

Յոլչյան Ն. Ի.

Շահնազարյան Թ. Ն.

Շիրինյան Մ. Ա.

Պողոսյան Բ. Պ.

Սիմոնյան Ս. Վ.

Վարդանյան Ա. Գ.

Տեր-Գրիգորյանց Ն. Գ.

Փախչանյան Դ. Բ.

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

ՀՀ ԶՈՒՈՒՄ ԽԱՂԱԴ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄ.

ԶԱՐԴԱՐԱՑՎԱԾ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿՈՐՈՒՍՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՆ ՀՄԱԿԱՐԳԸ

Հ. Գ. Կարապետյան, Ս. Ա. Գյուլումյան, Ջինվորական ծառայության անվտանգության ապահովման ժամանակակից համակարգը և դրա կատարելագործման ուղիները 9

Վ. Հ. Մարգարյան, Ա. Կ. Յալաճուզյան, «Ազգ-քանակ» հայեցակարգի ներդրման համատեքստում խաղաղ պայմաններում զինծառայողների առողջության պաշտպանության և չարդարացված մարդկային կորուստների կանխման համակարգի կատարելագործման ռազմաինժեներա-հոգեբանական առումները 23

Հ. Պ. Մնացականյան, Բարոյախոգեբանական ապահովումը՝ որպես զինվորական ծառայության անվտանգության ապահովման ուղղություն 32

Ս. Գ. Գալստյան, Գերբարձր հաճախականությամբ էլեկտրամագնիսական դաշտի հետ մասնագիտական շփում ունեցող անձանց անվտանգության բուժապահովումը՝ որպես բարձր մարտունակության պահպանման գործոն 39

Ա. Մ. Պեպրոսյան, Ջինվորական ծառայության անվտանգության ապահովման միջազգային փորձից 51

Ա. Ռ. Բասինցյան, Վ. Ի. Հովհաննիսյան, Ա. Ռ. Գասպարյան, Ա. Ա. Սիրեկանյան, Մարքին և կրակելու համար պիտանի վիճակում հրազենի պահպանումը՝ որպես զինծառայության անվտանգության ապահովման կարևոր միջոց 63

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Մովսես արեղա Մարգարյան, Ինքնապաշտպանությունը՝ որպես արդարարացի պատերազմի հիմք 71

ԿԻՔԵՌԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ

Ա. Հ. Գրիգորյան, Շեղումակալուն ներդրումային որոշումների մոդելավորումը կիբեռանվտանգության ոլորտում 83

ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

Գ. Է. *Հարությունյան*, ՀՀ տնտեսությունում ռազմաարդյունաբերության զարգացման էքստենզիվները և դրանց ինտենսիվացման հեռանկարները 91

Ա. Գ. *Դավթյան*, Նավթի ցածր գների պայմաններում Ադրբեյջանի տնտեսական վիճակի և ռազմական արդյունաբերության հիմնախնդիրների գնահատում 101

ՄԻԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆԵՐ

Հ. Մ. *Գրիգորյան*, Մարդկության դեմ ուղղված հանցագործության, ցեղասպանության և քաղաքացիական բնակչության ահաբեկման հանցակազմերից պատերազմական հանցագործությունների սահմանազատման պրոբլեմները 112

ՈԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

Է. Գ. *Մինասյան*, Խանասորի արշավանքին մասնակից հայ հերոսուհիները 120

ՈԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՐՄԻՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Գ. Ս. *Չիլինգարյան և ուրիշներ*, Համարի բառարան 127

ԳԻՏԱԽՈՐՀՐԳԱՏՎԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԳ

- Ռ. Վ. *Աղուզումցյան*, հոգեբանական գիտությունների թեկնածու, պրոֆեսոր,
 - Ն. Հ. *Առաքելյան*, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
 - Լ. Ա. *Արզումանյան*, բանասիրական գիտությունների դոկտոր,
 - Գ. Ե. *Բաղդասարյան*, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
 - Ս. Ա. *Գալստյան*, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Ս. Գ. *Գալստյան*, բժշկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Հ. Ա. *Գևորգյան*, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
- Կ. Ս. *Դանիելյան*, կենսաբանական գիտությունների թեկնածու, աշխարհագրական գիտությունների դոկտոր,
- Բ. Ն. *Հարությունյան*, բժշկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Վ. Մ. *Հարությունյան*, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
 - Հ. Հ. *Մաթևոսյան*, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ,
 - Ա. Հ. *Մանթաշյան*, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
- Մ. Մ. *Մարգարյան*, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
- Է. Գ. *Մինասյան*, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
- Մ. Մ. *Միրիջանյան*, բժշկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
- Կ. Ս. *Մոսոյան*, տեխնիկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
- Հ. Յ. *Սայադյան*, աշխարհագրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 - Ռ. Ա. *Սաֆրասարյան*, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս,
 - Ա. Հ. *Սիմոնյան*, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ,
 - Հ. Ս. *Սիսակյան*, բժշկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

**ՄԱՐԴԿՈՒԹՅԱՆ ԴԵՄ ՈՒՂԻՎԱԾ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ,
ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ
ԱՀԱԲԵԿՄԱՆ ՀԱՆՑԱԿԱԶՄԵՐԻՑ
ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՍԱՀՄԱՆԱԶԱՏՄԱՆ ՊՐՈԲԼԵՄՆԵՐԸ***

*Հ. Մ. ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ, արդարադատության գնդապետ, իրավաբանական
գիտությունների թեկնածու, ՈՂ ՊՆ Ռազմական համալսարանի
քրեագիտության ամբիոնի դոկտորանտ*

Հայտնի է, որ պատերազմական հանցագործությունները կարող են որակվել թե՛ որպես պատերազմական հանցագործություններ, թե՛ որպես մարդկության (մարդկայնության) դեմ ուղղված հանցագործություններ, որոնք արտացոլված չեն Հայաստանի Հանրապետության Քրեական օրենսգրքում, և որոնց տարատեսակները հարակից են ցեղասպանությանը:

Պատերազմական հանցագործությունների հանցակազմերից մարդկության դեմ ուղղված հանցագործությունները սահմանազատվում են այն հատկանիշով, որ դրանք ուղղված են ոչ թե առանձին քաղաքացիական անձանց դեմ, այլ ընդհանրապես քաղաքացիական բնակչության դեմ, կատարվում են զինված հակամարտության և խաղաղ ժամանակ լայնամասշտաբ կամ պարբերական հարձակումների շրջանակներում¹:

Այսպես. ըստ Միջազգային քրեական դատարանի (ՄԲԴ) Հռոմի Ստատուտի 7-րդ հոդվածի 1-ին կետի՝ մարդկության դեմ ուղղված հանցագործություններ են ճանաչվել այն անմարդկային արարքները (սպանություն, բնաջնջում, ստրկացում, խռտանգում և այլն), որոնք կատարվում են ցանկացած քաղաքացիական անձանց վրա լայնամասշտաբ և մշտապես տեղի ունեցող հարձակումների շրջանակներում, եթե նման հարձակումը ձեռնարկվում է գիտակցաբար: 7-րդ հոդվածի 2-րդ կետում պարզաբանվում է, որ «ցանկացած քաղաքացիական անձի վրա կատարվող հարձակումը» մի վարքագիծ է, որը ներառում է 1-ին կետում նշված ցանկացած քաղաքացիական

* Սույն հոդվածը «Հայկական բանակ» հանդեսի 2015 թ. 3-րդ, 4-րդ, 2016 թ. 1-ին, 2-րդ, 3-րդ, 2017 թ. 1–2 համարներում հրապարակված հոդվածաշարի շարունակությունն է:

¹ Steu A. Ю. Винокуров. Международно-правовые, теоретические и организационные основы уголовного преследования за совершение военных преступлений в отношении гражданского населения. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. М., 2011, с. 139:

անձի նկատմամբ բազմակի կատարվող գործողություններ, որոնք ձեռնարկվում են պետության կամ կազմակերպության վարած՝ նման հարձակումների քաղաքականության իրագործման կամ այդ քաղաքականությանն աջակցման նպատակով:

Այսպիսով՝ մարդկության դեմ ուղղված հանցագործությունների ընդհանուր տարրեր են այն, որ տուժածները քաղաքացիական անձինք են, առանձնակի վայրագությունը, հարձակումների լայնամասշտաբությունը և կատարման պարբերականությունը (հարձակումների լայնամասշտաբությունը մարդկության դեմ ուղղված հանցագործությունների մի յուրատեսակ քանակական չափանիշ է, որը որոշվում է ըստ՝ առաջին հերթին հարձակումների զոհերի թվի, երկրորդ հերթին՝ այն աշխարհագրական շրջանի մեծության, որի սահմաններում կատարվում են հարձակումները)², նման հարձակում կատարելու մտադրությունը, այսինքն՝ քաղաքական տարրը (հանցագործությունները կատարվում են պետության կամ կազմակերպության քաղաքականության համատեքստում: «Քաղաքական» տարրը չի պահանջում նման քաղաքականության պաշտոնական հռչակում, այլ պետք է դիտարկվի հանցավոր գործունեության պլանավորման, ղեկավարման և ընդհանուր կազմակերպման ավելի լայն հասկացություններով)³:

Ինչ վերաբերում է Հարավային Օսեթիայում 2008 թ. օգոստոսի 8-ին սկսված արարքները ՌԴ ՔՕ 357-րդ հոդվածով որպես «ցեղասպանություն» որակելուն, ապա մենք համաձիտ ենք Գ. Ի. Բոգուշի հետ⁴, որ ցեղասպանության միջազգային-իրավական բնութագրերի հաշվառմամբ նման որակումը վիճահարույց է: Այսպես. 1948 թ. կոնվենցիայի համաձայն՝ ցեղասպանություն են որակվում այն գործողությունները, որոնք կատարվում են որևէ ազգային, էթնիկական, ռասայական կամ կրոնական խմբի՝ որպես այդպիսին ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն վերացնելու նպատակով, այսինքն՝

ա) խմբի անդամների սպանությունը, բ) խմբի անդամներին լուրջ մարմնական վնասվածքների կամ մտավոր խանգարման պատճառումը, գ) որևէ խմբի համար կանխամտածված կերպով այնպիսի կենսապայմանների ստեղծումը, որոնց դեպքում այն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն կենթարկվի ֆիզիկական ոչնչացման, դ) այնպիսի միջոցների ձեռնարկումը, որոնք նպատակաուղղված են այդ խմբում ծնելիության կանխմանը, ե) մարդկանց մի խմբից մյուսին երեխաների բռնի փոխանցումը⁵:

² Տես «Комментарий к ст. 18 проекта кодекса о преступлениях против мира и безопасности человечества 1996 г.». «Ежегодник Комиссии международного права ООН», 1996, с. 99; "Judgment (Trial Chamber)". Prosecutor v. Blaskic, Case No. IT-95-14-T. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 3 March 2000, para. 94:

³ Տես *G. Werle*. Principles of International Criminal Law. The Hague, 2005, P. 227:

⁴ Տես *Г. И. Богущ*. Материалы научно-консультативного совета. «Вестник Следственного комитета при прокуратуре РФ», 2009, № 3(5):

⁵ Տես «Конвенция о предупреждении преступления геноцида и наказании за него».

Այսպիսով՝ ցեղասպանության հանցագործության կատարման փաստը հաստատելու համար պահանջվում է հետևյալ հատկանիշների առկայություն. Կոնվենցիայով պաշտպանվող մարդկանց խումբ, օբյեկտիվ կողմը ներկայացնող գործողություններ և խումբը՝ որպես այդպիսին, ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն ոչնչացնելու ցեղասպանական մտադրություն, այսինքն՝ դիտավորություն և հատուկ նպատակ:

Ցեղասպանության հիմնական հատկանիշը նրա օբյեկտն է: Արարքը պետք է ուղղված լինի խմբի ոչնչացմանը: Խմբերը կազմված են անհատներից, այդ իսկ պատճառով, ըստ էության, ոչնչացման գործողությունը պետք է ուղղված լինի անհատների դեմ: Սակայն անհատը կարևոր է ոչ թե «որպես այդպիսին» (*“per se”*), այսինքն՝ տեղի ունի գոհի ապանձնավորում. հանցագործը հանցագործության օբյեկտին ընտրում է ոչ թե ըստ կոնկրետ մարդու անձնական հատկանիշների (սեռ, տարիք, սոցիալական կարգավիճակ և այլն), այլ միայն որպես այն խմբի անդամի, որին ինքը նպատակադրվել է ոչնչացնելու⁶:

Այսպես. նախկին Հարավսլավիայի գործով Միջազգային տրիբունալի (ՆՀՄՏ) դատական ատյանը, քննելով գեներալ Ռ. Կրստիչի գործը, բախվեց մի պրոբլեմի, թե որը համարել պաշտպանվող խումբ՝ «բոսնիացի մահմեդականներին», թե «Սրբերենիցայի բոսնիացի մահմեդականներին»: ՆՀՄՏ-ն հանգեց այն եզրակացության, որ պաշտպանվող խումբը բոսնիացի մահմեդականներն են, իսկ Սրբերենիցայի մահմեդականները՝ տվյալ խմբի մի մասը: Այդ որոշման մեջ շեշտվում էր, որ ցեղասպանություն կարող է համարվել որոշակի աշխարհագրական սահմաններում, ինչպիսիք են տարածաշրջանը, երկիրը կամ նույնիսկ մունիցիպալիտետը, խմբին կոտորելու մտադրությունը: Թեև ցեղասպանագործները չեն ձգտում ոչնչացնելու Կոնվենցիայով պաշտպանվող ամբողջ խումբը, սակայն նրանք պետք է խմբի այդ մասը դիտեն որպես մեկ ամբողջություն, որպես մի ինքնուրույն միավոր, որը պետք է ոչնչացվի որպես այդպիսին⁷: Ցեղասպանության օբյեկտիվ կողմն արտահայտվում է ժողովրդագրական խմբի առնվազն մեկ անդամին մահվան կամ ծանր մարմնական կամ հոգեկան վնասի պատճառման ձևով, և ցեղասպանության համար չի պահանջվում զոհերի որոշակի թիվ, քանի որ տվյալ հանցակազմը, Լ. Ինոգամովա-Խետտայի արդարամիտ պնդմամբ, հանցագործություն է հատյալ կազմով⁸:

Հանցագործությունների ՄԲԴ տարրերի 6-րդ (ա) հոդվածի 1-ին կետի հա-

Принята резолюцией 260 (III) Генеральной Ассамблеи ООН от 9 декабря 1948 года, ст. II (http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/genocide.shtml):

⁶ Տես *Nehemiah Robinson*. The Genocide Convention: A Commentary. New York, 1960, P. 58:

⁷ Տես “Judgment (Trial Chamber)”. Prosecutor v. Krstic, Case No. IT-98-33-T. ICTY, 2 August 2001, para. 590:

⁸ Տես «Полный курс уголовного права», в 5-и томах, т. V. Под ред. А. И. Коробеева. СПб., 2008, с. 645:

մաձայն՝ սպանության միջոցով ցեղասպանությունը ներառում է «կատարողն սպանել է մեկ կամ մի քանի անձանց» տարրը: Դրա հետ մեկտեղ, սպանության զանգվածայնությունը կամ ցեղասպանության այլ արարքներ կարող են լինել կարևոր գործոն սուբյեկտիվ կողմը ցույց տալու համար, թե առկա էր ցեղասպանական դիտավորություն, որը բնութագրվում է հատուկ նպատակով, այն է՝ որևէ ազգային, էթնիկական, ռասայական կամ կրոնական խումբը՝ որպես այդպիսին, ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն ոչնչացնելու ձգտմամբ և ցեղասպանության իրագործման ընդհանուր պլանով: Ընդամին ցեղասպանական մտադրության գոյությունը հաստատելու համար մեծ նշանակություն ունի «որպես այդպիսին» արտահայտությունը: Ցեղասպանական գործողությունների նպատակը ոչ թե կոնկրետ խմբի պատկանող մեծ թվով անձանց, այլ հենց տվյալ խմբի ամբողջությամբ կամ նրա մասերի՝ որպես ընդհանրության ոչնչացումն է:

ՆՀՄՏ դատական աստիճանը Սիկիրիցայի գործով որոշումներից մեկում նշել է, որ այդ արտահայտությունը ցեղասպանության և շատ դեպքերում էթնիկական գտումների միջև սահմանազատման գիծն է⁹: Միջազգային դատական պրակտիկայում ցեղասպանական մտադրությունը սահմանվում է այնպիսի հատկանիշների հիման վրա, ինչպիսիք են ծրագրի գոյությունը, մեծ թվով տուժածներ, տուժածների ընտրություն ըստ կոնկրետ խմբին նրանց պատկանելության¹⁰: Տվյալ դեպքում չկա նաև ցեղասպանության այնպիսի տարբերիչ հատկանիշ, ինչպիսին հարձակումների ընտրողական բնույթն է, այսինքն՝ զոհի ընտրություն ըստ ժողովրդագրական խմբի պատկանելության: Ցխինվալ քաղաքի վրա հարձակումը ոչ թե ընտրողական, այլ ահաբեկչական բնույթի էր, իսկ դա ցեղասպանական նպատակից տարբեր նպատակի վկայություն է: Թվում է, թե վրացական զինված կազմավորումների գործողությունները իրենց բնույթով (հարձակման զանգվածեղություն, ծանր սպառազինության և ավիացիայի կիրառում) ուղղված էին Ցխինվալից և Հարավային Օսեթիային հարող տարածքից օսեթական բնակչության արտաքսմանը: Նման գործողությունները միջազգային պրակտիկայում ստացան կայուն, թեև ոչ իրավաբանական «էթնիկական գտումներ» (*ethnic cleansing*) անվանումը՝ միջազգային հանցագործությունների ցանկում դեռ չգտնելով իրենց հստակ տեղը:

Վերը ներկայացված հատկանիշները էապես բարդացնում են ցեղասպանության հատկանիշների առկայության ապացուցումը, ինչի հետևանքով ցեղասպանության մասին կոնվենցիայի ընդունման պահից ի վեր քրեական արդարադատության միջազգային մարմինները կարողացել են ցեղասպանության հանցագործությունն ապացուցել միայն երկու անգամ՝ 1994 թ.

⁹ Տես "Judgement on Defence Motions to Acquit (Trial Chamber)". Prosecutor v. Sikirica et al. Case No. IT-95-8-T. ICTY, 3 September 2001, para. 89:

¹⁰ Տես *Գ. ՈՒԵՂ*, Նշ. աշխ., էջ 210:

Ռուանդայում և 1995 թ. Բոսնիայի անկլավ Սրեբրենիցայում: Ինչպես նշվում է Ռուանդայի գործով միջազգային տրիբունալի (ՌՄՏ) Ակայեսուի գործով դատական ատյանի դատավճռում, «ցեղասպանական մտադրությունը սուբյեկտիվ գործոն է, որը դժվար, գրեթե անհնար է որոշարկել»¹¹:

Այսպիսով՝ Հարավային Օսեթիայում Վրաստանի Հանրապետության Ջինված ուժերի կատարած հանցագործությունների մասշտաբների վերլուծությունը ապացուցում է, որ 162 խաղաղ բնակիչների սպանության, 655 բնակելի տների ավերման, 36 հազար խաղաղ բնակիչներին փախստականների վերածման¹², պատերազմի վարման արգելված միջոցների ու մեթոդների կիրառման փաստերը հիմք են տալիս եզրակացնելու, որ այդ հանցագործությունները չէին կարող հանգեցնել օսեթների էթնիկական խմբի ոչնչացման: Ռուստի, մեր կարծիքով, նման հանցագործությունները կարելի է որակել որպես ագրեսիայի ձեռնարկում՝ պատերազմական հանցագործությունների զուգակցմամբ:

Թվում է, որ այս դեպքում կարող էր տեղ գտնել նաև ահաբեկչությունը (որպես պատերազմական հանցագործության տարր), իսկ մեր կարծիքով՝ ավելի շատ քաղաքացիական բնակչության ահաբեկումը (որի նպատակը կարող է արտահայտվել սարսափի, վախի, անհանգստության մթնոլորտի ստեղծմամբ ու տարածմամբ, ինչը կառաջացնի երկյուղ, որ ամենքին սպասում են հնարավոր սպանություն, տանջանքներ) կամ այլ անմարդկային գործողությունների ենթարկվելու հեռանկարներ: Այնուամենայնիվ, նման գործողությունների որակումը որպես միջազգային ահաբեկչության, մեր կարծիքով, հնարավոր է միայն այն դեպքում, երբ դրանք կատարում են ոչ թե պետությունները կամ դրանց պաշտոնական մարմինները, այլ ահաբեկչական կազմակերպությունները կամ առանձին անձինք: Եթե որևէ պետություն, խախտելով ՄԱԿ-ի Կանոնադրությունը, մյուսի դեմ զինված ուժեր է կիրառում, արարքը կարող է որակվել «ագրեսիվ պատերազմ» հոդվածով, իսկ եթե դա արվում է զինված հակամարտության ընթացքում քաղաքացիական բնակչության սպանության, քաղաքացիական օբյեկտներին վնասի պատճառման նպատակով կամ միջազգային իրավունքի նորմերի խախտմամբ պատերազմի վարման այլ արգելված մեթոդների կիրառմամբ, ապա կորակվի որպես պատերազմական հանցագործություն: Ընդամեն հարկ է նշել, որ այն բանի իրավասությունը, թե միջազգային կյանքի որևէ իրադարձություն ագրեսիա է, թե ոչ, պատկանում է միայն և բացառապես ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդին (ՄԱԿ-ի Կանոնադրություն, հոդ. 39): Սակայն ՄԱԿ-ի Անվտան-

¹¹ Տես "Judgment (Chamber I)". Prosecutor v. Akayesu. Case No. ICTR-96-4-T. International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR), 2 September 1998, para. 523:

¹² Տես «Выступление Председателя Следственного комитета на заседании, посвященном второй годовщине работы Следственного комитета при прокуратуре Российской Федерации и годовщине событий в Южной Осетии», 04.09.2009 (<http://sledcom.ru/news/item/510275>):

գության խորհրդի նման գնահատականը, մեր կարծիքով, ոչ թե իրավաբանական է, այլ քաղաքական:

Ինչ վերաբերում է «քաղաքացիական բնակչության ահաբեկմանը», ապա դրա հիմնական նպատակը ներկայացնող բռնության գործողություններն արգելող իրավական ակտերն են 1949 թ. 4-րդ ժնկյան կոնվենցիայի 33-րդ, 1-ին Լրացուցիչ արձանագրության (1979 թ.) 51-րդ (2), 2-րդ Լրացուցիչ արձանագրության (1979 թ.) 4 (b) և 13-րդ (2) հոդվածները: Այսպես. «ահաբեկչության գործողությունների»՝ որպես առանձին պատերազմական հանցագործության որակմանը վերաբերում են Ռուանդայի գործով միջազգային տրիբունալի Կանոնադրության 4 (d) հոդվածով և Սիերա Լեոնեի գործով հատուկ դատարանի կանոնադրության 3-րդ հոդվածով սահմանված հատկանիշները, իսկ ՆՀՄՏ-ն, օրինակ՝ գեներալ Բլաշկիչի գործով¹³, «ահաբեկումը», «ահաբեկման մթնոլորտի» ստեղծումը սահմանել է որպես արարքներ, որոնք առաջացնում են այլ պատերազմական հանցակազմեր, ինչպես, օրինակ, դաժան վերաբերմունք:

«Քաղաքացիական բնակչության ահաբեկումը» որպես պատերազմական հանցագործության ինքնուրույն հանցակազմ քննել է ՆՀՄՏ դատական ատյանը՝ գեներալ Ս. Գալիչի գործի առնչությամբ: Ամբաստանյալը մեղավոր է ճանաչվել պատերազմի օրենքների և ավանդույթների խախտման ու մարդկության դեմ հանցագործությունների կատարման մեջ այն հիմնավորմամբ, որ «քաղաքացիական անձանց դեմ անօրինական բռնի գործողությունների արշավին աջակցել է ենթակայության շղթայով փոխանցվող հրամանների միջոցով (...) և մտադրություն է ունեցել այդ արշավը իրագործելու Սարաևոյի քաղաքացիական բնակչության շրջանում ահաբեկում տարածելու առաջնային նպատակով»¹⁴: Ընդամին որպես քաղաքացիական բնակչությանը ահաբեկելու գործողություններ են ճանաչվել քաղաքի հրետակծումները և քաղաքացիական անձանց վրա ուղղվող դիպուկահարական կրակը¹⁵: ՆՀՄՏ-ն նաև փաստել է, որ «հանցագործը միտումնավոր կերպով բռնության նման գործողությունների օբյեկտ էր դարձրել քաղաքացիական բնակչությանը կամ պատերազմական գործողություններին անմիջականորեն չմասնակցող առանձին քաղաքացիական անձանց: Հանցագործությունը կատարվել է մի հիմնական նպատակով՝ քաղաքացիական բնակչության ահաբեկում»¹⁶:Քաղաքացիական բնակչության ահաբեկման ձևով պատերազմական հանցագործության օբյեկտիվ տարրը կարող է ներառել նաև ոչ ընտրողական և անհամաչափ հարձակումներ¹⁷:Տվյալ պատերազմական

¹³ Տես «Решение Судебной камеры по делу Блашкича от 3 марта 2000 г.». Международный трибунал по бывшей Югославии (МТБЮ), пар. 695, 700, 732–733:

¹⁴ Տես «Решение Судебной камеры по делу Галича от 5 декабря 2003 г.». МТБЮ, пар. 749:

¹⁵ Տես նույն տեղում, պար. 751:

¹⁶ Տես նույն տեղում, պար. 135:

¹⁷ Տես նույն տեղում, պար. 102:

հանցագործության սուբյեկտիվ կողմի որոշման ժամանակ անհրաժեշտ է ապացուցել այն գործոնը, որ հանցագործը գիտակցում էր այն բանի հնարավորությունը, որ իր գործողությունները կհանգեցնեն ահաբեկման, և նպատակ ուներ հասնելու այդ արդյունքին, որովհետև ահաբեկման հանցագործությունը հատուկ մտադրությամբ կատարվող հանցագործություն է¹⁸, ...ինչով սահմանազատվում են պատերազմական հանցագործություններին հարակից այնպիսի հանցակազմերը, ինչպիսիք են քաղաքացիական բնակչության ահաբեկումը և քաղաքացիական բնակչության վրա հարձակումը... Ահաբեկման տարածման նպատակի հետ մեկտեղ հանցագործը կարող է հետապնդել նաև այլ նպատակներ, սակայն դա նրան չի ազատում ահաբեկման մեջ մեղադրանքից, եթե քաղաքացիական բնակչության շրջանում ահաբեկում տարածելու մտադրությունը նրա հիմնական նպատակների թվում էր: Այդ մտադրության առկայությունը հնարավոր է ապացուցել՝ դատելով բռնի գործողությունների կամ բռնություն գործադրելու սպառնալիքի բնույթից, դրանց իրականացման եղանակից և տևողությունից»¹⁹:

ՆՀՍՏ բողոքարկման սենյակը հնարավոր է համարել միևնույն հանցավոր արարքների հետ կապված հանցագործությունների համախմբի համար մեղադրանք ներկայացնել միայն այն դեպքում, երբ «իրավունքի յուրաքանչյուր հիշատակված դրույթ ունի սկզբունքորեն տարբեր տարրեր, որոնք չկան մյուս դրույթներում»²⁰: Ըստ այդմ Գալիչի գործողությունների՝ որպես միաժամանակ քաղաքացիական բնակչության ահաբեկման և քաղաքացիական անձանց վրա հարձակման որակումը ճանաչվել է սխալ:

ՄՔԴ Հռոմի Ստատուտի համաձայն՝ քաղաքացիական բնակչության ահաբեկումը հանցագործություն չէ: Նման հանցավոր գործողությունները մի շարք դեպքերում կարող են որակվել որպես այլ պատերազմական հանցագործություններ: Օրինակ՝ քաղաքացիական բնակչության նկատմամբ ուժի կիրառումը քաղաքացիական բնակչության վրա հարձակման ձևով կատարված պատերազմական հանցագործություն է, որի որակումը սահմանվում է Ստատուտի համապատասխան հոդվածներով, իսկ քաղաքացիական անձանց տանջանքների ենթարկման կամ նրանց նկատմամբ դաժան վերաբերմունքի դեպքում նման գործողությունները որոշարկվում են հովանավորվող անձանց դեմ հանցակազմերով:

¹⁸ Տես նույն տեղում, պար. 136:

¹⁹ Տես «Решение Апелляционной камеры по делу Галича от 30 ноября 2006 г.». МУТЮ, пар. 103–104:

²⁰ Տես "Judgment (Appeals chamber)" (Celebići Appeal Judgment). Prosecutor v. Delalić, Mučić, Delić, and Landžo, Case No. IT-96-21-A. ICTY, 20 February 2001, para. 412:

ПРОБЛЕМЫ ОТГРАНИЧЕНИЯ ВОЕННЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ
ОТ СМЕЖНЫХ СОСТАВОВ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ПРОТИВ
ЧЕЛОВЕЧНОСТИ, ГЕНОЦИДА И ТЕРРОРИЗИРОВАНИЯ
ГРАЖДАНСКОГО НАСЕЛЕНИЯ

*Г. М. ГРИГОРЯН, полковник юстиции, кандидат юридических наук, докторант
кафедры криминалистики Военного университета МО РФ*

РЕЗЮМЕ

Анализ правовых проблем, возникающих при квалификации таких международных преступлений, как преступления против человечности и геноцид, подсудные и Международному уголовному суду, позволяет выявить признаки, отграничивающие составы военных преступлений от смежных составов преступлений против человечности, геноцида и терроризирования гражданского населения. На базе полученных при анализе результатов предлагаются научно обоснованные рекомендации по квалификации указанных преступлений.

INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

THE PROBLEMS OF THE DISCRIMINATION BETWEEN WAR
CRIMES AND ADJACENT CORPUS DELICTI AGAINST HUMANITY,
GENOCIDE, AND TERRORIZATION OF THE CIVILIAN
POPULATION

*H. M. GRIGORYAN, Colonel of Justice, PhD in Law, PhD Student in Criminalistics,
Military University, Ministry of Defense, the Russian Federation*

SUMMARY

The analysis of legal problems arising in the qualification of such international crimes as the crimes against humanity and genocide, which are under the jurisdiction of the International Criminal Court as well, makes it possible to identify the attributes that discriminate between the compositions of war crimes and adjacent corpus delicti against humanity, genocide, and terrorization of the civilian population. Based upon the results obtained during the analysis, the science-based recommendations on the qualification of the given crimes are proposed.